ତୃତୀୟ ଅଧ୍ୟାୟ

ଭାରତୀୟ ଜାତୀୟତାବାଦ, ଜାତୀୟ ସଂହତି ଏବଂ ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ମୂଲ୍ୟବୋଧ

(Indian Nationalism, National Integration And Democratic Values)

ପ୍ରଥମ ପାଠ

ଭାରତୀୟ ଜାତୀୟତାବାଦ

(Indian Nationalism)

ଜାତୀୟତାବାଦ ଏକ ମନସ୍ତାତ୍ତ୍ୱିକ ଭାବୋଲ୍ଲାସ । ଗୋଟିଏ ରାଷ୍ଟ୍ରରେ ବସବାସ କରୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିସମୂହ ଯେତେବେଳେ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ଜାତି, ବର୍ଣ୍ଣ, ଧର୍ମ, ଭାଷା ଏବଂ ଆଞ୍ଚଳିକ ବିଭିନ୍ନତାକୁ ଭୁଲିଯାଇ ଦେଶାତ୍ମବୋଧରେ ଉଦ୍‌ବୁଦ୍ଧ ହୁଅନ୍ତି, ସେତେବେଳେ ଜାତୀୟତାବାଦ ଜନ୍ମନିଏ । ସ୍ୱାଧୀନତା ଓ ଦେଶପ୍ରେମ ସହିତ ପ୍ରକୃତ ଜାତୀୟତାବାଦ ଜଡ଼ିତ ।

ଜାତୀୟତାବାଦ କହିଲେ ଦେଶାତ୍ମବୋଧ, ଦେଶପ୍ରୀତି, ରାଷ୍ଟ୍ର ପ୍ରତି ଆନୁଗତ୍ୟ, ଦେଶପ୍ରାଣତା ତଥା ଦେଶ ପାଇଁ ଆତ୍ମୋତ୍ସର୍ଗକୁ ବୁଝାଏ । ଏହାର ସୃଷ୍ଟି ହୁଏ ଲୋକମାନଙ୍କର ଏକାତ୍ମବୋଧ, ଏକତା ତଥା ଦେଶାତ୍ମବୋଧରୁ । ଜାତୀୟତାବାଦ ବା ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟତାବାଦ ଏକ ଉନ୍ନତ ମାନସିକତା ଏବଂ ଏକ ଉତ୍ତୁଙ୍ଗ ଭାବର ଆବେଗ ।

ଜାତୀୟତାବାଦ ଏପରି ଏକ ମନସ୍ତାତ୍ତ୍ୱିକ ଭାବଧାରା, ଯାହା ଉଚ୍ଚ-ନୀଚ, ଧନୀ-ଗରିବ ଇତ୍ୟାଦି ମାନସିକ ସଂକୀର୍ଣ୍ଣତାଠାରୁ ବହୁ ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱରେ । ଦେଶାତ୍ମବୋଧ ବିଭିନ୍ନତା ମଧ୍ୟରେ ଏକତ୍ୱ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରେ ।

ଜାତୀୟତାବାଦର ଉତ୍ସ ବିଭିନ୍ନ ପରିସ୍ଥିତିରେ ଓ ବିଭିନ୍ନ ସମୟରେ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ । ସମାନ ପ୍ରକାରର ପରମ୍ପରା, ସଂସ୍କୃତି ଓ ଐତିହ୍ୟ ହେଉଛି ଜାତୀୟତାବାଦର ପ୍ରଧାନ ଉତ୍ସ । ଏହା ଲୋକମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସମତ୍ୱର ମୂଳଦୁଆ ପକାଇଥାଏ ।

ଦେଶ ପ୍ରତି ନିଃସର୍ତ୍ତ ଆନୁଗତ୍ୟ, ଦେଶପ୍ରାଣତା, ଦେଶ ପାଇଁ ଆତ୍ମୋତ୍ସର୍ଗ ଜାତୀୟତାବାଦର ଲକ୍ଷଣ । ଜାତୀୟତାବାଦ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରାନ୍ତ, ବିଭିନ୍ନ ଭାଷାଭାଷୀ ଓ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଧର୍ମର ଲୋକମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଏକତା ତଥା ଆତ୍ମୀୟତାର ସେତୁବନ୍ଧ ଭାବରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରେ । ସେହିପରି ଦେଶର ଅଖଣ୍ଡତା, ଅଗ୍ରଗତି ଓ ସୁରକ୍ଷା ନିର୍ଭର କରେ ଦୃଢ଼ ଜାତୀୟତାବାଦ ଉପରେ । ଯେଉଁ ଦେଶର ଲୋକମାନଙ୍କ ଦେଶପ୍ରୀତି ଯେତେ ସୁଦୃଢ଼, ସେ ଦେଶର ବିକାଶ ସେତେ କ୍ଷିପ୍ର । ଗୋଟିଏ ଉଦାହରଣ ଦେଲେ ଠିକ୍ ହେବ । ଜାପାନ୍ ଓ ଜର୍ମାନୀ ପରି ଦେଶମାନଙ୍କର ନାଗରିକମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ସୁଦୃଢ଼ ଜାତୀୟତାଭାବ ସେ ଦେଶକୁ ଅଧିକ ଉନ୍ନତ ଓ ବିକଶିତ କରିପାରିଛି । ଜାପାନର ଅର୍ଥନୈତିକ ପ୍ରଗତିର ଏକମାତ୍ର କାରଣ ସମ୍ପର୍କରେ ଏହା କୁହାଯାଏ, "ପ୍ରତ୍ୟେକ ଜାପାନୀ ପ୍ରତିଜ୍ଞାବଦ୍ଧ ଯେ, ଜାପାନରେ ଯାହା ଉତ୍ପାଦିତ ହୋଇପାରିବ, ସେହିପରି କୌଣସି ବିଦେଶୀ ଉତ୍ପାଦିତ ଦ୍ରବ୍ୟ ଜାପାନ ଭିତରକୁ ପଶି ପାରିବନାହିଁ ।" ଏହି ପ୍ରକାରର

ଦୃଢ଼ ଜାତୀୟତା ମନୋଭାବ ଯେ କୌଣସି ଜାତି ବା ଦେଶକୁ ପ୍ରଗତି ଓ ବିକାଶର ଶୀର୍ଷସ୍ଥାନରେ ପହଞ୍ଚାଇ ଦେଇ ପାରିବ ।

ଜାତୀୟତାବାଦର ସଂଜ୍ଞା ବା ଜାତୀୟତାବାଦ କ'ଣ ?

ଜାତୀୟତାବାଦର ସଂଜ୍ଞା ନିରୂପଣ କରି **ଆଲଫ୍ରେଡ୍ ଗ୍ରାଜିଆ** (Alfred Grazia) ଙ୍କ ପ୍ରଦତ୍ତ ଇଂରାଜୀ ଉକ୍ତିର ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାନ୍ତର ଏହିପରି – "ଜାତୀୟତାବାଦ ଏକତ୍ୱର, ରାଜନୈତିକ ଏକତାର ଏବଂ ଦେଶର ସ୍ୱାଧୀନତାର ଏକ ଅନୁଭବ, ଯାହା ଜନସମଷ୍ଟିକୁ ଏକ ଜାତି ତଥା ଏକ ରାଷ୍ଟ୍ର (Nation) ରେ ପରିଣତ କରିଥାଏ ।"

ଜାତୀୟତାବାଦର ଉପାଦାନ

(Elements of Nationalism)

ନିମ୍ନୋକ୍ତ ଉପାଦାନଗୁଡ଼ିକୁ ନେଇ ଜାତୀୟତାବାଦ ବା ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟତାବାଦର ଅଭ୍ୟୁଦୟ । ସେ ଗୁଡ଼ିକ ହେଲା :

(କ) ଭୌଗୋଳିକ ଅଖଣ୍ଡତା;

(ଖ) ଜନ୍ମ ବା ଜାତିଗତ ଐକ୍ୟ;

(ଗ) ଭାବଗତ ଏବଂ ସାଂସ୍କୃତିକ ଐକ୍ୟ;

(ଘ) ସାହିତ୍ୟ ତଥା ଭାଷାଗତ ଐକ୍ୟ;

(ଙ) ଧର୍ମଗତ ଐକ୍ୟ;

(ଚ) ଅର୍ଥନୈତିକ ବିକାଶ;

(ଛ) ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ, କ୍ରୀଡ଼ା ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପ୍ରତିଯୋଗିତା;

(ଜ) ଯୁଦ୍ଧର ଭୟ;

(ଝ) ଦେଶାତ୍ମବୋଧ;

(ଞ) ସ୍ୱାୟତ୍ତ ଶାସନ ବା ସ୍ୱରାଜ ।

ଭାରତୀୟ ଜାତୀୟତାବାଦର ବିକାଶ :

ପୂର୍ବରୁ କୁହାଯାଇଛି ଯେ, ଏକତ୍ୱ ଭାବ ଜନିତ ମାନସିକ ଅବସ୍ଥାରୁ ଜାତୀୟତାବାଦର ସୃଷ୍ଟି । ସ୍ୱାଧୀନତା ଓ ଦେଶପ୍ରେମ ସହିତ ଜାତୀୟତାଭାବ ଆନ୍ତରିକ ଭାବେ ଜଡ଼ିତ ।

ଭାରତୀୟ ଜାତୀୟତାବାଦର ସଂଜ୍ଞା :

ଦୀର୍ଘ ଦୁଇଶହ ବର୍ଷରୁ ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱକାଳ ଭାରତ ଭୂଖଣ୍ଡ ବିଦେଶୀ ଶାସନାଧୀନ ରହିବା ଫଳରେ ଅଷ୍ଟାଦଶ, ଊନବିଂଶ ଓ ବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଭାରତୀୟମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବିଦେଶୀ ଶାସନ ବିରୋଧରେ ଘୃଣା ଓ ବିତୃଷ୍ଣାର ଯେଉଁ ଐକାତ୍ମିକ, ଚେତନା ଜାଗ୍ରତ ହୋଇଥିଲା ଓ ବିଦେଶୀ ଶାସନ କବଳରୁ ମାତୃଭୂମିକୁ ମୁକ୍ତ କରିବାର ଯେଉଁ ସମଷ୍ଟିଗତ ଜନଜାଗୃତି ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିଲା, ତାହାକୁ ମୋଟାମୋଟି ଭାବରେ **ଭାରତୀୟ ଜାତୀୟତାବାଦ** କୁହାଯାଏ ।

ଏବେ ଆସିବା, ଭାରତରେ ଜାତୀୟତାବାଦର ବିକାଶ ପ୍ରସଙ୍ଗକୁ । ବ୍ରିଟିଶ୍ ରାଜତ୍ୱ ସମୟରେ **'ଭାରତ ଯେ ଭାରତୀୟମାନଙ୍କର'**, ଏ ଧାରଣା କେବଳ ମାତ୍ର କଳ୍ପନାରେ ଥିଲା । ମାତ୍ର ଦୀର୍ଘ ୨୦୦ ବର୍ଷରୁ ଅଧିକ ସମୟର ବ୍ରିଟିଶ୍ ଶାସନର ପରିସମାପ୍ତି ପରେ ଭାରତ ଏକ ସାର୍ବଭୌମ ରାଷ୍ଟ୍ର ରୂପେ ପରିଗଣିତ ହେଲା ୧୯୫୦ ମସିହା ଜାନୁୟାରୀ ମାସ ୨୬ ତାରିଖ ଦିନ । ସେହି ଦିନଠାରୁ ଆମେ ସମସ୍ତେ ହେଲୁ ଏକ ସାର୍ବଭୌମ ରାଷ୍ଟ୍ରର ଅଧିବାସୀ ଓ ବିଶ୍ୱରେ ଆମେ ସମସ୍ତେ **'ଭାରତୀୟ'** ଭାବେ ପରିଚିତ ଓ ଗର୍ବିତ ହେଲୁ ।

ଭାରତରେ ଜାତୀୟତାବାଦର ବିକାଶର କାରଣ :

ଭାରତରେ ଜାତୀୟତାବାଦର ବିକାଶର କୌଣସି ଗୋଟିଏ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ କାରଣ ନାହିଁ । ଇଂରେଜ ଶାସନର କୁପ୍ରଭାବ ତଥା ଅନ୍ୟ କେତେକ ପାରିପାର୍ଶ୍ୱିକ ଅବସ୍ଥା ଯୋଗୁଁ ପରାଧୀନ ଭାରତରେ ଏକ ନୂତନ ଜାତୀୟତାବାଦର ବିକାଶ ସହଜସାଧ୍ୟ ହୋଇ ପାରିଲା ।

ଯେଉଁ କାରଣ ଯୋଗୁଁ ଭାରତୀୟ ଜାତୀୟତାବାଦର ବିକାଶ ସମ୍ଭବ ହୋଇ ପାରିଲା, ତାହା ନିମ୍ନରେ ଆଲୋଚିତ ହୋଇଅଛି ।

(କ) ଭାରତର ଭୌଗୋଳିକ ଅଖଣ୍ଡତା :

ହିମାଳୟଠାରୁ କୁମାରିକା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବ୍ୟାପ୍ତ ବିଶାଳ ଭୂଖଣ୍ଡ, **'ଭାରତବର୍ଷ'** ଉପରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଇଂରେଜ ଶାସନ ବିରୋଧରେ ସମଗ୍ର ଭାରତବାସୀଙ୍କର ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମ ଥିଲା ସେମାନଙ୍କର ରାଜନୈତିକ ଚେତନାର ଅଭ୍ୟୁଦୟର ପ୍ରତୀକ । ଜାତି, ଧର୍ମ ଓ ବର୍ଣ୍ଣ ନିର୍ବିଶେଷରେ ବ୍ରିଟିଶ ଶାସନାଧୀନ ସମସ୍ତ ଭାରତୀୟ ନିଜର ମାତୃଭୂମିର ଅଖଣ୍ଡତା ଓ ସ୍ୱାଧୀନତା ପାଇଁ ମୁକ୍ତି ଆନ୍ଦୋଳନରେ ବ୍ରତୀ ହେଲେ ।

(ଖ) ଭାରତୀୟମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ରାଜନୈତିକ ଓ ପ୍ରଶାସନିକ ଏକତା :

ଇଂରେଜ ଶାସନର ଆରମ୍ଭରେ ଭାରତରେ ରାଜନୈତିକ ଏକତାର ଅଭାବ ଥିଲା । ମରହଟ୍ଟା, ଶିଖ୍, ଜାଠ, ମୁସଲମାନମାନେ ପରସ୍ପରବିରୋଧୀ ଥିଲେ । ଫଳରେ, ସେମାନଙ୍କର କଳହର ସୁଯୋଗ ନେଇ ଇଂରେଜମାନେ ସମଗ୍ର ଭାରତକୁ ନିଜର ଶାସନାଧୀନ କରିପାରିଥିଲେ । ବ୍ରିଟିଶ୍ ଶାସନ ସମୟରେ ସମଗ୍ର ଦେଶ ପାଇଁ ଏକ ପ୍ରକାର ଶାସନ ପଦ୍ଧତି ଅନୁସରଣ କରାଗଲା ଓ ଦେଶର ସବୁ ଅଞ୍ଚଳରେ ଗୋଟିଏ ପ୍ରକାରର ଆଇନ ପ୍ରଚଳିତ ହେଲା । ସମସ୍ତ ଭାରତୀୟଙ୍କ ପାଇଁ ସମାନ ପ୍ରକାରର ପ୍ରଶାସନିକ ବ୍ୟବସ୍ଥା, ନ୍ୟାୟାଳୟ ବ୍ୟବସ୍ଥା, ମୁଦ୍ରା ପ୍ରଚଳନ ବ୍ୟବସ୍ଥାର ପ୍ରଚଳନ ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଏକତା ମନୋଭାବ ସୃଷ୍ଟି କରିବାରେ ସହାୟକ ହୋଇଥିଲା ।

(ଗ) ପରିବହନ ଓ ଯୋଗାଯୋଗ ବ୍ୟବସ୍ଥା :

ଶାସନକାର୍ଯ୍ୟ ଚଳାଇବା ପାଇଁ ଇଂରେଜ ସରକାର ଭାରତରେ ରେଳପଥ ଓ ରାସ୍ତାଘାଟ ନିର୍ମାଣ କରିବା ସହିତ ଡାକ ଓ ଟେଲିଗ୍ରାଫ୍ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଆରମ୍ଭ କରାଇଥିଲେ । ଏହା ଫଳରେ ଭାରତୀୟମାନଙ୍କର ସାମାଜିକ, ଶିକ୍ଷାଗତ, ବୌଦ୍ଧିକ ଓ ରାଜନୈତିକ ଜୀବନରେ ଆଶାତୀତ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆସିଲା । ଯାତାୟାତ ଓ ଯୋଗାଯୋଗର ସୁବିଧା ଯୋଗୁଁ ଜନସମ୍ପର୍କ ବୃଦ୍ଧିପାଇଲା ଓ ରାଜନୈତିକ ସଚେତନତା ଅଧିକ ଉନ୍ନତ ହେଲା, ଯାହାକି ସ୍ୱାଧୀନତା ଆନ୍ଦୋଳନ ପାଇଁ ସହାୟକ ହେଲା ।

(ଘ) ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଶିକ୍ଷାର ପ୍ରଭାବ :

ଊନବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଭାରତରେ ଇଂରାଜୀ ଭାଷା ଓ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଶିକ୍ଷାର ପ୍ରଚଳନ ଭାରତୀୟ ଜାତୀୟତା ଚିନ୍ତାଧାରାର ବିକାଶ ପାଇଁ ବିଶେଷ ସହାୟକ ହୋଇଥିଲା ଏବଂ ଭାରତୀୟମାନଙ୍କର ରାଜନୈତିକ ଚିନ୍ତାଧାରାକୁ ଏକ ନୂତନ ଦିଗଦର୍ଶନ ଦେଇଥିଲା । ୧୮୩୫ ମସିହାରେ ଭାରତରେ ଇଂରାଜୀ ଭାଷାର ପ୍ରଚଳନ କରାଇଥିଲେ ତଦାନୀନ୍ତନ ଗଭର୍ଣ୍ଣର ଜେନେରାଲ୍ ବା ବଡ଼ଲାଟ୍ **ୱଲିୟମ ବେଣ୍ଟିଙ୍କ** ଓ ତାଙ୍କୁ ଏ ଦିଗରେ ସହଯୋଗର ହାତ ବଢ଼ାଇଥିଲେ **ଲର୍ଡ ମ୍ୟାକଲେ** ଓ **ରାଜା ରାମମୋହନ ରାୟ** । ଫଳରେ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଶିକ୍ଷାର ପ୍ରସାର ଭାରତରେ ହୋଇପାରିଲା । ସରକାରୀ ଚାକିରି ପାଇବା ପାଇଁ ଭାରତୀୟମାନେ ଇଂରାଜୀ ଭାଷାରେ ଲିଖିତ ପୁସ୍ତକମାନ ପଢ଼ିଲେ । ଇଂରାଜୀ ବିଦ୍ୟାଳୟମାନ ସ୍ଥାପିତ ହେବା ସହିତ କଲିକତା ଓ ମାନ୍ଦ୍ରାଜଠାରେ ନୂତନ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟମାନ ସ୍ଥାପନ କରାଗଲା । ଫଳରେ ଉଚ୍ଚ ଶିକ୍ଷାର ପ୍ରସାର ଘଟିଲା ।

(ରାଜା ରାମୋହନ ରାଓ)

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ରାଜନୀତି ବିଜ୍ଞାନୀ **ଜନ୍ ଷ୍ଟୁଆର୍ଟ ମିଲ, ହରବର୍ଟ ସ୍ପେନସର୍ ଓ ଏଡମଣ୍ଡ ବର୍କ୍ ଙ୍କ** ଦ୍ୱାରା ଲିଖିତ ପୁସ୍ତକମାନ ପାଠକରି ଭାରତୀୟମାନେ ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ଚିନ୍ତାଧାରାରେ ବିଶେଷଭାବେ ଉଦ୍‌ବୁଦ୍ଧ ହେଲେ ।

(ଗାରିବାଲିଡି)

ମାଜିନୀ, ଗାରିବାଲିଡି, ରଷୋ ଓ ମଣ୍ଟେସ୍କ୍ୟୁଙ୍କ ପରି ସ୍ୱାଧୀନଚେତା ଲେଖକମାନଙ୍କର ବୈପ୍ଳବିକ ଚିନ୍ତାଧାରା ଭାରତୀୟମାନଙ୍କୁ ଦେଶର ସ୍ୱାଧୀନତା ପ୍ରାପ୍ତି ଲାଗି ପ୍ରୋତ୍ସାହନ ଯୋଗାଇଲା ।

ସେହିପରି **ଆମେରିକାର ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମ, ଫରାସୀ ବିପ୍ଳବ ଓ ଇଟାଲି ଏବଂ ଜର୍ମାନୀର ଏକତ୍ରୀକରଣ** ଆଦି ଘଟଣାବଳୀ ଭାରତର ମୁକ୍ତି ସଂଗ୍ରାମକୁ ଅଧିକ ଜୋରଦାର୍ କରିବା ପାଇଁ ଭାରତୀୟ ଶିକ୍ଷିତ ଯୁବ ଶକ୍ତିକୁ ମାନସିକ ଇଚ୍ଛାଶକ୍ତି ଯୋଗାଇଲା ଓ ଜାତୀୟ ଜାଗରଣ ସୃଷ୍ଟି ହେବା ପାଇଁ ସହାୟକ ହେଲା ।

(ଙ) ଇଂରେଜ ଶାସକଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଅର୍ଥନୈତିକ ଶୋଷଣ :

ଇଂରେଜ ଶାସକମାନଙ୍କର ପୁଞ୍ଜିବାଦୀ ତଥା ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦୀ ଅର୍ଥନୀତି ଭାରତରେ ପ୍ରଚଳିତ ହେବା ଫଳରେ ଭାରତୀୟ ପାରମ୍ପରିକ ଅର୍ଥନୀତିର ମେରୁଦଣ୍ଡ ଭାଙ୍ଗିଗଲା । ଇଂରେଜମାନଙ୍କର ଭାରତକୁ ବେପାର ବାଣିଜ୍ୟ ପାଇଁ ଆସିବାର ମୂଳ ଲକ୍ଷ୍ୟ ଥିଲା ଅଧିକ ଆର୍ଥିକ ଲାଭ ପାଇବା । ସେମାନେ ଭାରତରୁ ଶସ୍ତା ମୂଲ୍ୟରେ କଞ୍ଚାମାଲ କିଣି, ସେ ସବୁକୁ ନିଜ ଦେଶକୁ ନେଇ, ସେଠାରେ ଉତ୍ପାଦିତ ଦ୍ରବ୍ୟକୁ ଭାରତକୁ ଆଣି ଏଠାରେ ଅଧିକ ଦାମରେ ବିକ୍ରିକଲେ । ଫଳରେ ଭାରତୀୟ କଳ କାରଖାନାରେ ଉତ୍ପାଦନ ବନ୍ଦ ରହିଲା । କୁଟୀର ଶିଳ୍ପ ଗୁଡ଼ିକ କ୍ଷତି ସହିଲେ ଏବଂ ଭାରତୀୟ ଶିଳ୍ପ ଓ ବାଣିଜ୍ୟ ବହୁ ପରିମାଣରେ କ୍ଷତିଗ୍ରସ୍ତ ହେଲା । ଭାରତରୁ ବହୁ ପରିମାଣର କଞ୍ଚାମାଲ ଇଂଲାଣ୍ଡକୁ ଚାଲିଯାଉଥିବା ଦେଖି **ଦାଦାଭାଇ ନାରୋଜୀ** ଏହାକୁ ଆଖ୍ୟାଦେଲେ, **'ବିତ୍ତର ବହିଃ ପ୍ରବାହ ତତ୍ତ୍ୱ'** । ପୁନଶ୍ଚ ଖଜଣା ହାର ବୃଦ୍ଧି ପାଇବା ଯୋଗୁଁ ଗରିବ ଚାଷୀ କ୍ଷତିଗ୍ରସ୍ତ ହେଲେ ଓ ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଲା ।

ଦାଦାଭାଇ ନାରୋଜୀ, ରାଣାଡେ, ଗୋଖଲେ ପ୍ରଭୃତି ଚିନ୍ତାନାୟକମାନେ ଇଂରେଜ ଶାସକମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଭାରତୀୟମାନଙ୍କର ଅର୍ଥନୈତିକ ଶୋଷଣର କୁପ୍ରଭାବ ବିରୋଧରେ ପ୍ରତିବାଦ କଲେ । ଜନସାଧାରଣଙ୍କର ଅସନ୍ତୋଷ ଓ କ୍ଷୋଭ ଭାରତରେ ଜାତୀୟତାବାଦର ବିକାଶରେ ବିଶେଷ ସହାୟକ ହେଲା ।

(ଚ) ସାମାଜିକ ଓ ଧର୍ମଗତ ସଂସ୍କାରମୂଳକ ଆନ୍ଦୋଳନ :

ଊନବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଭାରତରେ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିବା ସାମାଜିକ ଓ ଧର୍ମଗତ ସଂସ୍କାରମୂଳକ ଆନ୍ଦୋଳନ ପରୋକ୍ଷରେ ଜାତୀୟ ଚେତନାର ପରିପ୍ରକାଶରେ ସହାୟକ ହୋଇଥିଲା । ରାଜା ରାମମୋହନ ରାୟଙ୍କ **'ବ୍ରାହ୍ମ ସମାଜ'**, ଦୟାନନ୍ଦ ସରସ୍ୱତୀଙ୍କ **'ଆର୍ଯ୍ୟ ସମାଜ'**, ସ୍ୱାମୀ ବିବେକାନନ୍ଦଙ୍କ **'ରାମକୃଷ୍ଣ ମିଶନ'** ଆଦି ବିଭିନ୍ନ ଅନୁଷ୍ଠାନର ନେତୃତ୍ୱରେ ସାମାଜିକ ସଂସ୍କାର ଆନ୍ଦୋଳନର ସୂତ୍ରପାତ ହେଲା ଏବଂ ବିଭିନ୍ନ ଧର୍ମୀୟ କୁ-ସଂସ୍କାର ଓ ସାମାଜିକ ଅନ୍ଧବିଶ୍ୱାସ ଲୋପ ପାଇଲା । ସାମାଜିକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଜାତିପ୍ରଥା, ସତୀଦାହ ପ୍ରଥା, ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତାର ବିଲୋପ ହେବା ଫଳରେ ଏକ **'ନବଜାଗରଣ'**ର ସୂତ୍ରପାତ ହେଲା । ପ୍ରକାରାନ୍ତରେ ଭାରତରେ **ଜାତୀୟ ଚେତନାର** ପ୍ରସାର ଘଟିଲା ।

(ଛ)ଜାତୀୟତାବାଦୀ ସାହିତ୍ୟର ସୃଷ୍ଟି :

ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷିତ ଭାରତୀୟମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ରଚିତ ଜାତୀୟ ସାହିତ୍ୟରେ ଇଂରେଜ ଶାସକମାନଙ୍କର ଶୋଷଣ ଓ ଅତ୍ୟାଚାର ବିଷୟ ଆଲୋଚିତ ହେଲା । ବହୁ ଭାରତୀୟ ଦେଶପ୍ରେମ ସମ୍ବନ୍ଧରେ କାବ୍ୟ, କବିତା, ଉପନ୍ୟାସ ଓ ପ୍ରବନ୍ଧ ପୁସ୍ତକମାନ ରଚନା କଲେ, ଯାହା ପାଠ କରି ଭାରତୀୟମାନେ ଜାତୀୟତା ଭାବରେ ଉଦ୍‌ବୁଦ୍ଧ ହେଲେ । **ବଙ୍କିମ ଚନ୍ଦ୍ର** ନିଜର ଉପନ୍ୟାସ **'ଆନନ୍ଦମଠ'**ରେ ଭାରତର ଜାତୀୟତା ଉପରେ ବିଶେଷ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦେଇଥିଲେ । ତାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ରଚିତ **"ବନ୍ଦେ ମାତରମ୍"** ସଙ୍ଗୀତ ଦ୍ୱାରା ଭାରତୀୟମାନଙ୍କର ଦେଶପ୍ରେମ ଜାଗ୍ରତ ହେଲା । ଅନ୍ୟ ଯେଉଁ ଲେଖକବୃନ୍ଦ ସେମାନଙ୍କ ଲେଖାରେ **'ଦେଶଭକ୍ତି ଓ ଦେଶପ୍ରେମକୁ'** ପ୍ରୋତ୍ସାହିତ କଲେ, ସେମାନେ ହେଲେ **ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥ ଠାକୁର୍, ସୁବ୍ରମଣ୍ୟମ ଭାରତୀ** ଓ **ବିଷ୍ଣୁଶାସ୍ତ୍ରୀ** । ସେହିପରି ଇଂରାଜୀ ସାହିତ୍ୟର ବିଶେଷ ପ୍ରଭାବ ପଡ଼ିଲା ଭାରତର ଆଞ୍ଚଳିକ ସାହିତ୍ୟ ଉପରେ । ଫଳରେ ଆଞ୍ଚଳିକ ସାହିତ୍ୟର ମଧ୍ୟ ବିକାଶ ଘଟିଲା ।

(ଜ) ଚେତନାଶୀଳ ମଧ୍ୟବିତ୍ତ ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀଙ୍କର ଉତ୍‌ଥାନ :

ବ୍ରିଟିଶ୍ ଶାସନ ସମୟରୁ ମଧ୍ୟବିତ୍ତ ଶ୍ରେଣୀର ସୃଷ୍ଟି ହେଲା । ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଶିକ୍ଷା ଲାଭ କରିଥିବା ଏହି ଗୋଷ୍ଠୀ ଜାତୀୟତାବାଦ ଅଭିବୃଦ୍ଧିର ନେତୃତ୍ୱ ନେଇଥିଲା । ଏହି **ନବ-ସାମାଜିକ ଶ୍ରେଣୀ** (Neo-Social Class) ଦେଶପ୍ରେମ ସୃଷ୍ଟି କରିବାରେ ମୁଖ୍ୟ ସହାୟକର ଭୂମିକା ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲା ।

(ଝ) ଭାରତୀୟ ଐତିହ୍ୟ ଓ ସଂସ୍କୃତିର ପୁନଃଜାଗରଣ :

ଦୀର୍ଘକାଳବ୍ୟାପି ଇଂରେଜ ଶାସନାଧୀନ ରହିବା ଫଳରେ ଭାରତୀୟମାନେ ଭାରତର ପୂର୍ବ ଐତିହ୍ୟ ପ୍ରତି ସଚେତନ ନ ଥିଲେ । ସେମାନେ ଧୀରେ ଧୀରେ ହୀନମନ୍ୟତାର ଶିକାର ହୋଇଗଲେ । ଏହି ସମୟରେ କେତେକ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଐତିହାସିକ ଭାରତର ଗୌରବ, ସଂସ୍କୃତି, ଐତିହ୍ୟ ଓ ପରମ୍ପରାର ପୁନଃ ଜାଗରଣ ପାଇଁ ଉଦ୍ୟମ ଆରମ୍ଭ କଲେ । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଥିଲେ **ସାର୍ ଉଇଲିୟମ ଜୋନ୍‌ସ, ମ୍ୟାକ୍ସମୁଲର** ଆଦି ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଦେଶର ପଣ୍ଡିତ ଓ ଗବେଷକବୃନ୍ଦ । ସେମାନେ ସ୍ୱରଚିତ ପୁସ୍ତକରେ ଭାରତୀୟ ସଂସ୍କୃତି ସମ୍ପର୍କିତ ବହୁ ଉପାଦେୟ ତଥ୍ୟ ଆଲୋଚନା କଲେ । ଏହି ଦିଗରେ ଭାରତୀୟ ଐତିହାସିକ **ରାଜେନ୍ଦ୍ରଲାଲ ମିତ୍ର** ଓ **ଭଣ୍ଡାରକରଙ୍କର** ନାମ ଉଲ୍ଲେଖ ଯୋଗ୍ୟ । ୧୭୮୪ ମସିହାରେ **କଲିକତାଠାରେ ଉଇଲିୟମ ଜୋନ୍‌ସ** ପ୍ରତିଷ୍ଠା କଲେ **'ରୟାଲ ଏସିଆଟିକ୍ ସୋସାଇଟି ଅଫ ବେଙ୍ଗଲ'** । ଏଠାରେ ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ ଯେ, ଇଉରୋପୀୟ ପଣ୍ଡିତମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଭାରତର ଗୌରବମୟ ଐତିହ୍ୟର ପୁନରୁଦ୍ଧାର କାର୍ଯ୍ୟ ଭାରତର ଜାତୀୟ ସ୍ତରରେ ଏକ ନବଜାଗରଣ ସୃଷ୍ଟି କଲା ।

(ଟ) ଭାରତୀୟ ସାମ୍ବାଦିକତାର ଅଗ୍ରଗତି :

ଇଂରେଜ ଶାସକମାନଙ୍କର ସମସ୍ତ କଟକଣା ସତ୍ତ୍ୱେ ଭାରତୀୟ ସାମ୍ବାଦିକତାର ବିଶେଷ ଅଗ୍ରଗତି ହୋଇଥିଲା । ୧୮୭୭ ମସିହା ସୁଦ୍ଧା ଇଂରାଜୀ ଓ ଦେଶୀୟ ଭାଷାରେ ୬୨ ଗୋଟି ସମ୍ବାଦପତ୍ର ପ୍ରକାଶ ପାଇଥିଲା । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଆଗ ଧାଡ଼ିର ସମ୍ବାଦପତ୍ର ଥିଲେ, **'ସମ୍ବାଦ କୌମୁଦୀ', 'ଟାଇମ୍‌ସ ଅଫ୍ ଇଣ୍ଡିଆ', 'ଅମୃତ ବଜାର ପତ୍ରିକା'** ଓ **'ଷ୍ଟେଟ୍‌ସ୍‌ମ୍ୟାନ'** । ସମ୍ବାଦପତ୍ର ଓ ପତ୍ରିକା ମାଧ୍ୟମରେ ଭାରତୀୟମାନେ ନିଜର ଆପତ୍ତି ଓ ଅଭିଯୋଗ ଜଣାଇ ପାରୁଥିଲେ ଓ ସମ୍ବାଦପତ୍ରଗୁଡ଼ିକରେ ଜନମତ ପ୍ରତିଫଳିତ ହେଉଥିଲା । ବାସ୍ତବିକ ସମ୍ବାଦପତ୍ରଗୁଡ଼ିକ ଥିଲେ ଭାରତୀୟ ଜାତୀୟତାବାଦର ପ୍ରତିଫଳନ ସଦୃଶ ।

(ଠ) ଇଂରେଜମାନଙ୍କର ଜାତିଗତ ଅହଂଭାବ ଓ ବର୍ଣ୍ଣବୈଷମ୍ୟ ନୀତି :

ଇଂରେଜମାନଙ୍କର ଜାତିଗତ ଅହଂଭାବ ଓ ବର୍ଣ୍ଣ ବୈଷମ୍ୟ ନୀତି ତଥା ଭାରତୀୟମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ସେମାନଙ୍କର ଦୁର୍ବ୍ୟବହାର ଭାରତୀୟ ଜାତୀୟତା ବିକାଶର ଅନ୍ୟ ଏକ କାରଣ ଥିଲା । ଶିକ୍ଷିତ ଭାରତୀୟମାନଙ୍କୁ ଉଚ୍ଚ ସରକାରୀ

ପଦବୀରେ ରଖାଯାଉ ନଥିଲା । ଭାରତୀୟମାନଙ୍କୁ **ଆଇ.ସି.ଏସ (I.C.S)** ପରୀକ୍ଷା ଦେବାରୁ ବିଭିନ୍ନ ଆଳରେ ବଞ୍ଚିତ କରାଯାଉଥିଲା । ପରୀକ୍ଷା ପାଇଁ ବୟସ ସୀମା ୨୧ ବର୍ଷରୁ ୧୯ ବର୍ଷକୁ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟମୂଳକ ଭାବେ ହ୍ରାସ କରାଗଲା । ଭାରତୀୟମାନଙ୍କୁ ଘୃଣା କରାଯାଉଥିଲା ଓ ସେମାନଙ୍କୁ **"ଅତି କଦର୍ଯ୍ୟ ଓ ବର୍ବର"** ବୋଲି ବିବେଚିତ କରାଯାଉଥିଲା । ଇଂରେଜମାନେ ଭାରତୀୟମାନଙ୍କୁ **"କୁଲି"** ବୋଲି ଅପମାନିତ କରି ଶାରୀରିକ ନିର୍ଯାତନା ଦେଉଥିଲେ । ଇଂରେଜମାନଙ୍କର **'ବର୍ଣ୍ଣ ବୈଷମ୍ୟ'** ନୀତି ଭାରତୀୟମାନଙ୍କ ମନରେ ଜାତୀୟ ଚେତନାର ଅଭିବୃଦ୍ଧିରେ ସହାୟକ ହୋଇଥିଲା । ବଡ଼ଲାଟ ଲର୍ଡ କର୍ଜନଙ୍କ ଆକ୍ଷେପମୂଳକ ତଥା ଅସୌଜନ୍ୟ ମନ୍ତବ୍ୟ ଯୋଗୁଁ ଭାରତୀୟମାନଙ୍କର ଅସନ୍ତୋଷ ଦିନକୁ ଦିନ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଲା । କହିବାକୁ ଗଲେ, **ଲର୍ଡ ଲିଟନ ଓ ଲର୍ଡ କର୍ଜନଙ୍କ** କୁଶାସନ ଜାତୀୟ ଜାଗରଣର ବିକାଶଧାରାକୁ ପରୋକ୍ଷରେ ସାହାଯ୍ୟ କଲା ।

ପ୍ରୋକ୍ତ କାରଣଗୁଡ଼ିକ ଭାରତୀୟ ଜାତୀୟତାବାଦର ବିକାଶ ଦିଗରେ ବହୁଳଭାବରେ ସହାୟକ ହୋଇଥିଲା । ଇଂରେଜ ଶାସନ ପ୍ରତି ଭାରତୀୟମାନେ ଧୀରେ ଧୀରେ ବୀତସ୍ପୃହ ହେବା ସହିତ ଇଂରେଜ ଶାସନର ବିଲୋପ ପାଇଁ ପ୍ରତିଜ୍ଞାବଦ୍ଧ ହେଲେ । ସେମାନେ ଉପଲବ୍ଧି କଲେ ଯେ, ଇଂରେଜମାନଙ୍କ ଠାରୁ ନ୍ୟାୟ ଆଶା କରିବା ବୃଥା । ତେଣୁ ଅନ୍ୟାୟକୁ ବିରୋଧ କରିବା ପାଇଁ ଭାରତୀୟମାନେ ଆଗଭର ହେଲେ ଓ ଇଂରେଜମାନଙ୍କ ବିରୋଧରେ ଆନ୍ଦୋଳନ ଆରମ୍ଭ କଲେ । ଭାରତୀୟ ଜାତୀୟ ଚେତନାର ବିକାଶ ଘଟିଲା । ଏ ସବୁର ଫଳ ସ୍ୱରୂପ ଜନ୍ମ ନେଲା **'ଭାରତୀୟ ଜାତୀୟ କଂଗ୍ରେସ'** **୧୮୮୫** ମସିହାରେ ଓ ଏହାର ଜନ୍ମଦାତା ଥିଲେ **ଆଲାନ୍ ଅକ୍ଟାଭିଆନ୍ ହ୍ୟୁମ୍** । ହ୍ୟୁମଙ୍କର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟଥିଲା ଯେ, ଅସନ୍ତୁଷ୍ଟ ଭାରତୀୟମାନଙ୍କୁ କୌଣସି ଏକ ବଡ଼ ଧରଣର ବିଦ୍ରୋହ ଆରମ୍ଭ କରିବାରୁ ନିବୃତ୍ତ ରହିବା ପାଇଁ ସେମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଏକ ସଂଘ ଗଠନ କରିବାର ଆବଶ୍ୟକତା ରହିଛି ଓ ସେହି ସଂଘ ଜରିଆରେ ଭାରତୀୟମାନଙ୍କର ସମସ୍ତ ସମସ୍ୟା ଏବଂ ଅଭିଯୋଗଗୁଡ଼ିକ ସରକାରଙ୍କ ପାଖରେ ଉପସ୍ଥାପନ କରିହେବ । ବ୍ରିଟିଶ୍ ସରକାର ହ୍ୟୁମଙ୍କର ଯୁକ୍ତିକୁ ଗ୍ରହଣ କରିନେଲେ ।

ଭାରତୀୟ ଜାତୀୟ କଂଗ୍ରେସର ପ୍ରଥମ ଅଧିବେଶନ ବସିଲା **ବମ୍ବେ** ସହରରେ ୧୮୮୫ ମସିହା ଡିସେମ୍ବର ୨୮ ଓ ୨୯ ତାରିଖ ଦିନ । ଏଥିରେ ସର୍ବମୋଟ ୭୨ ଜଣ ପ୍ରତିନିଧି ଯୋଗଦାନ କରିଥିଲେ । ଏହି ଉଦ୍‌ଘାଟନୀ ଅଧିବେଶନରେ ସଭାପତିତ୍ୱ କରିଥିଲେ କଲିକତାର ବିଶିଷ୍ଟ ଆଇନଜୀବୀ **ଉମେଶ ଚନ୍ଦ୍ର ବାନାର୍ଜୀ** । ଜାତୀୟ ଚେତନାର ଅଭିବୃଦ୍ଧି, ଦେଶାତ୍ମବୋଧ ଭାବର ପ୍ରସାର ଓ ଜାତୀୟ ଏକତାର ବିକାଶ ଏହି ସଂଗଠନର ମୂଳ ଲକ୍ଷ୍ୟ ଥିଲା । ୧୮୮୫ ମସିହା ପରଠାରୁ ଭାରତୀୟ ଜାତୀୟ କଂଗ୍ରେସ ଭାରତୀୟ ଜାତୀୟତା ଭାବଧାରାକୁ ଅଧିକ ବ୍ୟାପକ ଓ ସୁଦୃଢ଼ କରିଥିଲା ଏବଂ ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମକୁ ଅଧିକ ଜୋରଦାର କରିଥିଲା । ଫଳରେ ୧୯୪୭ ମସିହା ଅଗଷ୍ଟ ମାସ ୧୫ ତାରିଖ ଦିନ ପରାଧୀନ ଭାରତ ସ୍ୱାଧୀନତା ଲାଭ କଲା ଓ ଏକ ସ୍ୱାଧୀନ ରାଷ୍ଟ୍ରରେ ପରିଣତ ହେଲା । ଏହା ସମ୍ଭବ ହୋଇ ପାରିଲା କେବଳ ଏକ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ଜନ ଆନ୍ଦୋଳନ ଯୋଗୁଁ, ଯାହାର ନେତୃତ୍ୱ ନେଇଥିଲେ ବହୁ ଉଚ୍ଚ ଶିକ୍ଷିତ ଭାରତୀୟ ଜନନେତା ଓ ରାଜନୀତିଜ୍ଞ । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଚିରସ୍ମରଣୀୟ ଥିଲେ **ଲାଲା ଲଜପତ୍ ରାୟ, ବାଲ ଗଙ୍ଗାଧର ତିଳକ, ଗୋପାଳକୃଷ୍ଣ ଗୋଖଲେ, ମହାତ୍ମାଗାନ୍ଧୀ, ଶ୍ରୀଅରବିନ୍ଦ, ପଣ୍ଡିତ ଜବାହରଲାଲ ନେହେରୁ, ସର୍ଦ୍ଦାର ବଲ୍ଲଭଭାଇ ପଟେଲ, ନେତାଜୀ ସୁଭାଷ ଚନ୍ଦ୍ର ବୋଷ ଓ ମୌଲାନା ଅବୁଲ କଲାମ ଆଜାଦ** ଏବଂ ଅନ୍ୟମାନେ ।

ଭାରତର ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମ ଓ ଭାରତୀୟ ଜାତୀୟତାବାଦର ପ୍ରସାର ପାଇଁ ଉପରୋକ୍ତ ଜନନେତାମାନଙ୍କର ଦେଶ ପାଇଁ ତ୍ୟାଗ ଓ ଦେଶପ୍ରେମ ଭାବ ସର୍ବଦା ଉତ୍ତର ପିଢ଼ିଙ୍କ ପାଇଁ ଉଦ୍ଦୀପନାର ଉତ୍ସ ହୋଇ ରହିବ ।

ରାଜନୀତି ବିଜ୍ଞାନ

ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ

୧. ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ୬୦ ଗୋଟି ଶବ୍ଦରେ ଲେଖ ।

(କ) ଭାରତରେ ଜାତୀୟତାବାଦର କିପରି ବିକାଶ ଘଟିଲା, ଆଲୋଚନା କର ।

(ଖ) ଜାତୀୟତାବାଦ କହିଲେ ତୁମେ କ'ଣ ବୁଝ ?

(ଗ) ଇଂରେଜ ଶାସକଙ୍କର ଶାସନ ନୀତି ଭାରତୀୟ ଜାତୀୟତାବାଦର ବିକାଶ ପାଇଁ କିପରି ଦାୟୀ ଥିଲା, ତାହା ସଂକ୍ଷେପରେ ଆଲୋଚନା କର ।

୨. ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ୨୦ ଗୋଟି ଶବ୍ଦରେ ଲେଖ ।

(କ) ଜାତୀୟତାବାଦର ମୁଖ୍ୟ ଉପାଦାନ ସଂକ୍ଷେପରେ ଉଲ୍ଲେଖ କର ।

(ଖ) ପରିବହନ ଓ ଯୋଗାଯୋଗ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଜନସମ୍ପର୍କ ବୃଦ୍ଧିରେ କିପରି ସହାୟକ ହେଲା, ତାହା ବୁଝାଇ ଲେଖ ।

(ଗ) କେଉଁ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ରାଜନୀତି ବିଜ୍ଞାନୀମାନଙ୍କ ପୁସ୍ତକ ପାଠକରି ଭାରତୀୟମାନେ ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ଚିନ୍ତାଧାରାରେ ଉଦ୍‌ବୁଦ୍ଧ ହେଲେ ?

(ଘ) ଇଂରେଜ ଶାସକମାନେ ଭାରତୀୟମାନଙ୍କୁ କିପରି ଅର୍ଥନୈତିକ ସ୍ତରରେ ଶୋଷଣ କରୁଥିଲେ ?

(ଙ) ବଙ୍କିମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ଭାରତୀୟ ଜାତୀୟତାବାଦୀ ସାହିତ୍ୟ ପ୍ରତି ଥିବା ଅବଦାନ ଉଲ୍ଲେଖ କର ।

(ଚ) ଭାରତୀୟ ଜାତୀୟ କଂଗ୍ରେସର ମୂଳ ଲକ୍ଷ୍ୟ କ'ଣ ଥିଲା ?

୩. ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ଗୋଟିଏ ବାକ୍ୟରେ ଲେଖ ।

(କ) ଭାରତ କେଉଁ ଦିନ ସ୍ୱାଧୀନତା ପାଇଲା ?

(ଖ) କେଉଁ ଦିନ ଭାରତ ଏକ ସାର୍ବଭୌମ ରାଷ୍ଟ୍ରରେ ପରିଗଣିତ ହେଲା ?

(ଗ) କେଉଁ ମସିହାରେ ଭାରତରେ ଇଂରାଜୀ ଭାଷାର ପ୍ରଚଳନ ହେଲା ?

(ଘ) କେଉଁ ସ୍ୱାଧୀନଚେତା ଲେଖକମାନଙ୍କର ବୈପ୍ଳବିକ ଚିନ୍ତାଧାରା ଭାରତୀୟମାନଙ୍କୁ ପ୍ରୋତ୍ସାହିତ କରିଥିଲା ?

(ଙ) କିଏ 'ବିତ୍ତର ବହିଃ ପ୍ରବାହ ତତ୍ତ୍ୱ'ର ପ୍ରବକ୍ତା ଥିଲେ ?

(ଚ) କିଏ 'ବ୍ରହ୍ମ ସମାଜ'ର ପ୍ରତିଷ୍ଠାତା ଥିଲେ ?

(ଛ) କିଏ 'ବନ୍ଦେ ମାତରମ୍' ସଙ୍ଗୀତର ରଚୟିତା ଥିଲେ ?

(ଜ) 'ରୟାଲ ଏସିଆଟିକ୍ ସୋସାଇଟି ଅଫ ବେଙ୍ଗଲ'ର ପ୍ରତିଷ୍ଠାତା କିଏ ଥିଲେ ?

(ଝ) କିଏ 'ଭାରତୀୟ ଜାତୀୟ କଂଗ୍ରେସ'ର ପ୍ରଥମ ଅଧିବେଶନରେ ସଭାପତିତ୍ୱ କରିଥିଲେ ?

●●

7